

1

Laurynas Ivinskis

Silvetė¹

Kai man teko L. Ivinskis pažinti, jis buvo jau senelis. Jis mane pamėgo, dažnai lankė, tai galėjau jį geriau pažinti.

Bent kiek sulinkęs, ilgu pilku žiponu, visados rūpestingai švariai nusiskutęs, visados maloniai besišypsantis, jis atrodė kaip išsitarnavęs pedagogas. Tikrai sakant, jis ir buvo atsistatydinęs Rietavo liaudies mokyklos mokytojas, kurią globojo tos vietos dvarininkai kunigaikščiai Oginskiai.

Šitų globėjų šeimyną, visus jos narius, mūsų pedagogas iš tikro gerbė; nepakentė apie juos nė mažiausios kritiškos pastabos. Pagaliau ir iš viso dygėjosi kritika už akių. Kai kartais atsitikdavo kam nors, jam esant draugėje, prasitarti apie nesamus, Ivinskis tapdavo išsiblaškęs, paniuręs, pagaliau išeidavo pirma pasipynusia proga.

Žinodami tokį senelio jautrumą, pažįstamieji saugojos to; tačiau kartais ir pasijuokdavo. Vieną kartą viena mergelė, buvusi draugėje, paklausė jį:

– Pone Ivinski, pasakyk mums, ar atsitiko tamstai savo amžiuje sutikti nedorą žmogų?

Ivinskis bent kiek patrynė delnus, tai jis visados darydavo, kai buvo kuo nors susirūpinęs; pagaliau, kiek pagalvojęs, atsakė:

– Kažin... nepasitaikė.

Doras iš prigimties, švelnus kaip kūdikis senelis tai pasakė, visai neveidmainiaudamas. Susirūpino gi dėl to, kad griežtai užsigindamas, galėjo įžeisti mergelę, kuri kaip tik mėgo... pakalbėti apie nesamųjų žmonių trūkumus.

Jaugi mūsų emeritas aukštai vertino gražiąją lytį apskritai, mergeles gi iš visos širdies garbino lig pat joms ištekant... Iš to susidarė pasakymas, jog Ivinskis buvęs įsimylėjęs pirma dabartinės seneles, paskui jų dukteris; palikęs gi senas kavalierius, neatšaldė savo širdies nė anūkėms... Šios dažnai piktai pajuokdavo senelį, tačiau meilioms niekadarėms viską jis dovanodavo.

Šitoje minkštoje mylinčioje širdyje Apveizda paliko daug vietos liaudžiai, kurią vyresnieji jo broliai buvo lyg pamiršę.

Ivinskis buvo gimęs taip pat privilegijuotame luome, vartojo lenkų kalbą. Tačiau veikiai susidūrė su liaudimi, pamėgo senovinę jos kalbą; įvertinęs nenormalius tų laikų ir tos vietos santykius, užsidegė noru ir pasiryžimu dirbti užleistoje dirvoje.

Iš pradžių buvo tai sunkus ir bergždžias darbas; taip bent rodė; tačiau artojo pasiryžimas nesilpo niekad ir ilgainiui davė laukiamų vaisių.

Jei tuos vaisius matuosime šiandie, tai jie atrodys kuklūs; tačiau atsiminę kliūtis, kurioms pašalinti negana buvo vieno žmogaus pastangų, gausime pripažinti šiam paprastam veikėjui nenykstantą vertybę.

– Keliolika kalendorių – ne dievaižin kiek... – pasakysite. (Jų buvo 18; visi jie Ossolinskių knygyne Krokuvoje²) – Kalba – ne šios gadynės, grynai žemaitiška, be jokių žymių pašalinės įtakos; rašyba dar prieš tvaną vartota...

¹ *Silvetė* (lenk.) – portretinis šķikas.

² *Ossolinskių knygyne Krokuvoje* – kitame to paties N. Ivinskio atsiminimų variante rašoma, kad jis kalendorių rinkinį nusiuntęs Jogailos universiteto bibliotekai. Ten jie tebesaugomi. Ossolinskių knygynas buvo Lvove.

Taip tai taip. Tačiau yra dar kitas kriterijus mirusio autoriaus veikalams įvertinti; būtent jų populiarumas.

Didžiausias mūsų poetas Mickevičius svajojo, kad neišmisingosios jo knygos patektų į šiaudais dengtas gryčias, ir tokių laikų nesulaukė. O mūsų Ivinskio metaskaitliai iš karto pateko ten ir tapo mylimosios liaudies draugai.

Kas buvo liudininku, kaip aš, su koku pietizmu Ivinskis saugojo lietuvių kalbos grynumą, tas neprikaišios jam, kad tai, ką jis vakar davė, yra ne šios dienos. Pagaliau, jei dorasis mūsų emeritas dabar atsikeltų iš rakšties, kažin ar neturėtų kai ko prikišti dabartiniems senosios rašybos ir kalbos reformatoriams? Jis mėgo senovinę savo liaudies kalbą, bene visų pastoviausių visoje senoje Europoje, atspariausių visoms įtakoms iš šalies.

Patvariai tad darbavosi, atsidėjęs ir vaisingai. Tik virto blogi laikai: po 1863 metų caro žandarai ėmė smarkiai pulti visa, kas buvo ne rusų ir ne pravoslavų tame krašte, kurs nebuvo nei rusiškas, nei pravoslaviškas. Pirmieji perkūnai spyrė sulenkėjusią to krašto inteligentiją; bet kad liaudis nebuvo lenkiška, iš pradžių nelabai su ja skaitės, pasigavę tik kai kurių apsaugojimo priemonių.

Viena tų priemonių buvo uždraudimas žemaitiškas knygas spausdinti lenkiškomis (lotyniškomis) raidėmis. Jas turėjo atstoti „graždanka“, suprastintos pasaulietiniam vartojimui cerkvinės slavių raidės. Rodės, tai bus lengva. Pirmiausia išleisti gražias naujas maldaknyges; paskui kad policija išrinktų senąsias. Tokiu būdu išnyks didžiama žemaičių literatūros, primenančios lenkų klastą – sukilimą. Paskui išrinkti ir pasaulines knygas, kurių tebuvo keletas, na, gal keliolika. Galų gale susitarti su autoriais.

Tų autorių tebuvo dvejetas: retsykiais rašantis to krašto vyskupas ir kalendorių leidėjas, kurs kasmet prabyla. Su pirmuoju piga: priims graždanką – gerai! Nepriims – dar geriau: gaus visai nutilti. Su antruoju sunkiau: pernelyg žmonės priprato prie jo kalendorių: buvo šio tokio pavojaus atimti iš jų kasdienį dvasios maistą. Nutarta Ivinskis papirkti. Pasišaukta. Nuvyko pas stambų administracijos asmenį.

– Mm mm... – mykė didysis, padėjęs ranką ant pilno banknotų portfelio. – Ar tai tu rašai muzikams kalendorius? Mm... taip? Taigi Jo Malonybės Imperatoriaus tėviškoji valdžia, nuolat sielodamasi jo valdomojo krašto gerove, matydama, jog esi beturtis ir trūsi – mm – naudingai, duoda tau pašalpos šešis tūkstančius rublių, bet su sąlyga, kad tavo kalendoriai nuo šiol bus spausdinami graždanka. Štai ir kvitas, kurį prašom pasirašyti.

Čia didysis teikė pakišti jau gatavą raštišką įsipareigojimą ir pats padavė plunksną. Tačiau mūsų leidėjas tik trynė sau rankas, savotiškai šypsodamasis.

- Tai ką gi? Pasirašyk, nes aš neturiu laiko...
- Negaliu, Maloningasis Pone! – pašnabždomis atsakė.
- Negali? Tai sakyk, kodėl?
- Graždanka neatitinka kalbos dvasios.

Administratorius išvertė akis.

- Neatitinka? Nesuprantu, kodėl neatitinka?

Čia mūsų kalbininkas ėmė ilgai ir plačiai dėstyti jo pasergėtus neatitikimus. Tačiau jo negalėta ar nenorėta suprasti; pagaliau katras sau paliko su savuoju; destis, ponas gubernatorius su nešvariais savo rubliais, Ivinskis gi su gryna sąžine išėjo iš jo rūmų, užtat nebetekęs teisės tarnauti mylimajai savo liaudžiai.

Be to, jam buvo paskirta tokia menka pensija, jog net vienišam seneliui tai vienai juodai duonai nepakako. Kitas tokiomis aplinkybėmis būtų apkartęs, sugižęs, bet mūsų emeritas nebuvo nustojęs nei proto giedrumo, nei energijos darbuotis.

Neilgai trukus Petrapilio Geografų Draugija apdovanojo jį medaliu už patarlių surinkimą; pats važiavo į Varšuvą į gamtininkų susirinkimą kaipo botanikas. Jo darbai šioje dirvoje, herbarai, turbūt tebėra žmonėse. Pilniausius žinau du: vienas yra pas kunigaikščius Oginskius, antras – pas grapus Zubovus.

Ar pagaliau nurimo ant laurų? Anaipol!

Artinosi Vienos paroda (1873 m.). Mūsų emeritas sumanė dalyvauti joje kaip eksponentas: parodai paruošė du eksponatu: puikų mūsų krašto kremblių atlasą ir... niekas neatspės, ką tokį dar? Taigi – stabdytoją ūmai sulaukyti gelžkelio traukiniui!

Ivinskis, Dievo malone technikas, šitame darbe sutiko nemaža kliūčių; gavo surasti kvalifikuotų amatininkų, kad jam padėtų padaryti tinkamą modelį. Nugalėjęs visas kliūtis, abudu eksponatu paskirtuoju laiku išsiuntė į parodą. Neatsispyrė ir pats eksponentas pagundai pamatyti pasaulinę parodą.

Tą kelionę atlikome kartu.

Vienos mieste. Jau pagėrėme pusryčių kavos. 10 val. bus atidaryta paroda. Jau baigias dešimta. Į Praterį dešimt minučių kelio tramvajum.

– Na, pone Ivinski, neturime laiko gaišti; važiuokime! – tariau kelionės draugui, kurs pasilenkęs iš savo lagamino traukė seną mundurą ir jam pritaikintą skrybėlę.

– Tuojau, tuojau! Tik persivilksiu, – atsakė draugas, skubiai nusivilkdamas pilkąjį surdutą.

– Ką darai? Nejaugi Vienoje nori pasirodyti su šita liberija? – sušukau nustebęs.

– Tai kas? Juk taip reikia?

Vos vos įtikinau dorąjį emeritą, jog rusų valdininko kailis pasaulinėje parodoje Habsburgų sostinėje būtų visai nuliekamas dalykas.

Atkaklumas įdomus motyvų žvilgsniu. Kuo skaudžiausiai skriaudžiamas, Ivinskis paliko lojalus lig pat mirsiant; gaudamas menkiausią pensijėlę, tą savo lojalumą buvo pasiryžęs pabrėžti visur, kur tik neliesdavo jo sąžinės, kitaip ešeriu pasišiaušdavo ir būtų bevelijęs tapti kankiniu.

Paroda padarė jam imponuojantį įspūdį; negalėjo atsidžiaugti, nors ir čia neišvengė skriaudos: jo eksponatai kažin kur dingę! Nei kataloguose, nei tarp nepriimtųjų jų nebesuradome. Emeritas tik atsiduso, visai nenustodamas geros nuotaikos tarpe suvežtųjų pasaulio turtų; kasdieną rasdavo vis kitų šedevrų ir žmonių pramonės stebuklų. Pagaliau baigėsi atostogos, kurias buvome sau užsibrėžę, ir reikėjo grįžti namo.

Štai mes gelžkelio stotyje. Jau vakaras. Baigiame išgerti paskutinius avižienio Vienos alaus bokalus, šnekėdamies apie šventąją Žemaičių žemę, kur po valandėlės visa garų galybe pasileisime.

Tik štai prieina kažin kokia nepažįstama ponija, jaunute panele vedina. Sustoję, maloniai šypsojosi ir tarė:

– Tamstos tiek balsiai kalbėjotės, jog galėjau girdėti kalbą. Tamstos iš Kauno gubernijos?

– Iš Kauno, – patikrinau, pasikeldamas.

– Tamstos paminėjote grapo X. pavardę? Teisybė?

– Teisybė, – vėl patvirtinau.

– O, kaip tai gerai pasitaiko! Tamstos padarytumėte mums didelį didelį malonumą, jei teiktumėtės...

Čia skubotai pralenkė mano atsakymą Ivinskis.

– Tai bus mums net labai malonu, bet tik ponios pasisakytumėte, ką turime daryti.

Dabar ponija jau kreipėsi į patį vieną Ivinskį.

– Ačiū! Labai ačiū! O dalykas štai koks. Šitą panelę iš Paryžiaus pakviečiau bona grapams X. Atvežiau ją net lig šičia, bet toliau nebegaliu, o ji lenkiškai nė žodelio nemoka. Be to, ji labai gyva ir, taip sakant, bent kiek vėj...

– Bet kad mes keliaujame trečia klase, – įspėjau, ne visai šaltai žiūrėdamas į elegantišką būsimosios grapų X. bonos kostiumą.

Ponija, bent kiek suraukus nosį dėl tos trečiosios mūsų klasės, nepasidavė atgrasinama:

– Ką gi! Žmonės važinėja ir trečia klase. O be globos aš negaliu jos paleisti... Tai – gerai! Na, padėkok ponams! – tarė panelei prancūziškai. – Pasižada palydėti tave pas grapą X. Klausyk jų visame kame.

Panelė vylingai nusijuokė, dėbtelejo į mane akelėm, o Ivinskiui padavė ranką.

Buvo laimingas ir tuojau ėmė vykinti pasiimtas pareigas, pavydžiai pašalindamas mano pagalbą. „Gyvai“ panelei ir nešikui padedant, jam ir be manęs gerai sekė. Vagone, kur visi mes gana patogia susisėdome, visi buvome kits kitu patenkinti; ypač iš pradžių, nes panelė, labai patenkinta, kad gražią jos kalbą supranta, nečiaupė lūpelių, apskatinėdama apie save visokių įdomių dalykų, net kai kame prisipažindama. Sakysime, gavome patirti, jog vadinasi Hortensija, jog yra gryna paryžietė ir ne iš bet kokios giminės, jog pati *madame la comtesse*³ pakvietė ją bona, nors ji galėtų būti ir mokytoja, tik nenori; jog Kauno gubernijoje jau turbūt laukia jos grapo karieta, jog tokia karieta jai patinka važinėti ir ne kartą yra važiavusi ir t. t., ir t. t.

Ilgainiui tačiau, apie pusiaunaktį, mūsų globiamosios liežuvėlis ėmė ilsti, tingiau bekrutėjo, akelės merkės. Kinktelėjo galvele vieną kitą kartą: ji buvo sunki, o neturėjo prie ko priglausti.

– Prašau ponaitę Hortensiją atsišlieti manęs... – nedrąsiai pasisiūlijo sąžiningas globėjas.

Globojamoji žvilgterėjo jam į akis, lyg įsitikindama, bene juokauja, o įsitikinusi, tuojau pasinaudojo maloningu pasiūlymu, atsirėmė ant jo peties ir kietai užsnūdo.

Manydama, kad Ivinskis taip pat užmigs, išsitiesiau ant priešakinio suolo ir taip pat užmigau. Pakirdau labai sušalęs. Langas, ties kuriuo sėdėjo Ivinskis, paliko atviras ir, keliui pasisukus, vėjas pūtė tiesiai į akis, kedendamas žilus jo plaukus. Sėdėjo sustingęs, lyg stabo ištiktas, vasarišku savo surdutėliu, be apsiausto, net be kepurės, kurią per aukštai buvo pakabinęs, kad dabar galėtų ją pasiekti. Matyti, nė nesumerkė akių...

– Ką gi čia tamsta darai? Kurgi tamstos apsiaustas? – šūktelėjau, ūmai pašokėdamas iš savo vietos. – Kaip galima taip rizikuoti?

– Prašom nekalbėti taip balsiai, – patylomis pašnibždėjo mūsų emeritas, kalendamas dantimis. – Vargšėlė taip skaniai užmigo ant mano apsiausto; tik po šoneliu nieko neturi. Kad tamsta malonėtumei suteikti jai savo pledą, tai atsargiai mes jį pakištume...

– Reikia ji pažadinti!

– Kam? Tegu miega bėdulė! Kuo ji kalta, kad ji turi taip toli ieškoti kšnelio duonos? O kaip ji gudri, kokia inteligentiška! Gaila, kad nenori būti bent mokytoja...

Supratau, jog iš eilės dabar aš turiu pagloboti tuodu... kūdikiu, kurių vienas buvo baltas kaip karvelis ir kaip karvelis nekaltas; antras gi gudrus ne sulig savo amžiaus. Langą uždariau, kepurę Ivinskiui padaviau, o jo apsiaustą traukdamas iš po mergaitės, gal bent kiek nešvelniai ją pažadinau.

– Ar tai jau Kauno gubernija? – paklausė, pakildama mieguista.

– Dar ne, bet Krokuva jau nebetoli.

– Qu' est que c'est que Krakow?⁴

– Tai tokia vieta, kur duoda karštos arbatos.

– Ar ir šokoladinių gausiu?

Už mano arbitralumą Ivinskis pyko ant manęs ištisas penkias minutes. Tik šokolado dėžutė, kurią sukramtė ponaitė Hortensija, visai sutaikino mus...

Nepaprastai jautrus, kad kitiems būtų patogų, savimi Ivinskis lyg visai nesirūpino. Visa širdimi užjausdamas artimą, savo nepasisekimus niekais vertė ir veikiai juos užmiršo, sudarydamas naujus darbo planus. Taigi grįžęs namo, neatidėliodamas galėjo imtis tų planų.

Pirmiausia ryžosi kaupti medžiagą; būtent liaudies dalykų būsimam, duok Dieve, metškaitliui, augalų – herbarui, kremblių atstatyti dingusiajam albumui, gal dar rinkinį suakmenėjusių daiktų ir pelkių vabzdžių, kurie jį ypač intrigavo...

Dėl to leidosi į sodžių ir nebuvo jo bent kelias savaites. Kai sugrįžo, tuoj jį aplankiau. Atrodė, lyg kuo sudirgintas ar sujaudintas... Neilgai trukus, paaiškėjo paslaptis: vos tik pasisveikinęs, iškilmingai sušuko:

³ *Madame la comtesse* (pranc.) – ponija grafienė.

⁴ *Qu'est ce que c'est que Kraków?* (pranc.) – kas tai yra Krokuva?

– Atradau naują dalyką, kurs gali perversti mokslą!
 – Būtent? – klausiu susidomėjęs.
 – Turiu įrodymų, jog savaime gemama.
 Nusišypsojau, netikėdamas.
 – Kuo gi tad bepaliks Aristotelio principas: „omne vivum ex ovo“⁵?
 – Errare humanum est⁶, – atsakė žinomam priežodžiui.
 – Taip, tai patvirtina visos žmonių kartos. Bet kame gi tamstos prirodymai?
 – Štai ta stiklinė ant lango. Išvažiuodamas į sodžių, aš ją apverčiau dugnu aukštyn. Nieko joje nebuvo; o dabar, žiūrėk tamsta: kambarinė musia! Aišku, kad ji čia savaime gimė!
 – Bene tarnaitė..
 – Ne, ne! Ji čia nebeina nuo to laiko, kaip man numynė margąjį tarakoną, kurį buvau net iš Varšuvos atsivežęs. Kerėbla – mergšė! Bet ką jau bepadarysi; bene gausiu panašių tarakonų Kaune; nors anas buvo tikras varšuvietis. Ar tamsta pažįsti tą rūšį?
 – Neturėjau malonumo. O dabar pasirodė, ką esi laimėjęs sodžiuje..
 To visa ko buvo daug. Daugiausia mane sudomino padavimai, tai apie gimimą savaime nebebuvo kalbos; juoba kad pasergėjęs iš neprivožtos skardinės belendančius kažin kokius ūsuotus egzempliorius, pasiskubinau atsisveikinti su doru šeiminku.
 – Ale, ale! Tamsta važiuoji į Kauną? – paklausiau išeidamas.
 – Rytoj gauti vyskupo patvirtinimo kalendoriui.
 – Tai laimingai keliauti ir sugrįžti, nes mes visi čia tamstos pasiilgome.
 Taip tikrai buvo. Ivinskį visi mylėjo ir gerbė.
 Kol nebuvo nutiestas Liepojos–Romnų gelžkelis, kelionė iš mūsų miestelio į Kauną buvo tikra kelionė. Kas neturėjo savo kariatės, o tokių didelė didžiama, gaudavo keliauti pėsčias arba žydo būda, kurią atminus, ir dabar tebepyksta širdį... Mūsų emeritui teko tik kelių valandų išvyka, nes taip greit atsidūrė pas Jo Ekscelenciją Vyskupą Motiejų, kurio sostinę neseniai perkėlė į Kauną, į norėjusios jį turėti savo akyse administracijos centrą..
 Šituodu seneliu, kurių vienas fioletouse, dvasinis dignitorius, antras jam nuolankiai nusilenkęs kaip viena iš jo būrio avelių, turėjo daug bendra: abudu tikrai mylėjo tėvynę, abudu visą savo amžių vaisingai darbavosi ir nors padėjimu nevienoki, sakyčiau, dvi broliškos sielos, kita kitai simpatizuojančios, kita kitos ieškančios.
 – Sveikas, oičėnku!⁷ Ką gi čia man atneši? – paklausė vyskupas Motiejus.
 – Kalendorių patvirtinti, Ganytojau! – atsakė, žemai nusilenkdamas, mūsų emeritas.
 – Duokš, tuojau pasirašysiu, net neskaitęs, nes tave, oičėnku, pažįstu; o kai išspausdinsi, tai gal kai ką ir paskaitysiu. Tik ar tai leis?
 – Tikėkime! Bene suminkštės ciesorius. Kunigaikštis Mykolas (Oginskis) ten Petrapilyje įtakingas. Jau girdime, Mokslų Akademijai liepus, jau šį tą išspausdinę..
 – Duok Dieve! – čia abudu doru žemaičiu atsiduso, o vyskupas pridėjo: – Apveizdos keliai keisti, neištiriami. Teisingai sakai, oičėnku, vilkimės iš Dievo; kurs ir menką darbščią bitelę atmina, neužmirš ir mūsų, ir šventos mūsų Žemaičių žemės, kuriai dirbame, kiek ištesėdami. Taigi budėkime, oičėnku! Štai tavo patvirtintas rankraštis ir palaiminimas: vardan Dievo Tėvo ir Sūnaus ir Šventosios Dvasios. Amen!

1921 m. rugpjūčio mėn.

⁵ *Omne vivum ex ovo* (lot.) – visa, kas gyva, iš kiaušinio.

⁶ *Errare humanum est* (lot.) – klysti yra žmogiška.

⁷ *Ojczėnku* (lenk.) – tėveli.

2

Laurynas Ivinskis

Atsiminimai

– Gal tamsta ją pirktum? – paklausė manęs mažo miestelio antikvariato savininkas, paduodamas didelę, pusiau sutrešusią knygą. Tai buvo Linėjaus egzempliorius be pradžios ir pabaigos...

– Na, knyga sena, – paaiškino man antikvarininkas. – Laikas ją sugrauzė. Ak tas laikas! – ir atsiduso karaliaus Saliamono atodūsiu, iš kenčiančios sielos gilumos šaukusių „Tuštybių tuštybė“.

– Bet aš, – pridėjo paslaptinai, – ne knygą noriu tamstai parduoti. Tamsta tik pažvelk į paskutinio jos savininko pavardę... Na? Ar tai ne bibliografinė retenybė iš mokslininko palikimo? Kaip?

Defektuoto Linėjaus apiplyšusiame viršelyje buvo įrašyta: Laurynas Ivinskis.

– Kas jis toks? – paklaus ne vienas, jei mano žodžiai atsigirs lenkų „Krajuje“⁸.

– O, tai užkampio dvarų garsenybė, tas tykaus triūso ir tylių nuopelnų žmogus, tai pagaliau žemaitis, kuris visą ilgą savo gyvenimą praleido Žemaitijoje ir žemaičiams, ir nors pasimirė jau seniai, prieš dešimtį metų, tikriausiai nedaug atsiras bajorų dvarelių jo numylėtoje Žemaitijoje, kuriuose nebūtų atsimenamas, o dar svarbiau, tikriausiai nėra kaimo, kuriame paprasti neturtingi mūsų žmonės nebūtų apie jį girdėję. Ir nors gyvenimas jam nesukrovė turtų, neapipylė garbe (nes viso šito ir mes patys neturėjome), nors prie kapo nebuvo kam iškilmingai pakalbėti, nors niekas net nekrologo neparašė, iki šiol Žemaitija jam dėkinga ir ilgai ilgus metus liks dėkinga už tai, ką jai nuveikė.

Matau skaitytojus stebintis:

– Kaip? Amžiuje, kai menkiausias visuomenės pulso virpėjimas tučtuojau užfiksuojamas, amžiuje, kai tiek efemeriškų vertybių susilaukia plataus pripažinimo ir iškeliamos, argi galėtų likti nepastebėtas žmogus su sąžiningais nuopelnais?

– O, sunku!.. Sakyčiau tik, kad gerb. Ivinskis ne nepastebėtas, iš tikro tik spaudos apeitas..., o kalti dėl to mūsų vietiniai spaudos ir visuomenės santykiai.

Velionis dirbo iš esmės žemaičių liaudžiai, dirbo kaip mokėjo, o mokėjo sėkmingai dirbti, jei kartu su gerb. vyskupu Motiejum Valančium tuo metu išmokė žemaičius skaityti. Tai jis ilgus metus leido vienintelį žemaitišką kalendorių, tapusį labai populiariu ir tuo būdu tarsi atstojusį pasaulinę spaudą, nes gerbiamasis vyskupas atstovavo mokslui kaip populiarių knygelių rašytojas... Abu garbingi seniai taip pat labai rūpinosi senovės kalbos grynumu (šiandien, deja, arba lietuvių spaudoje nepaisomos, arba nenusimanančių reformatorių tyčia žalojamos).

Būta įvykių, privertusių abu liaudies rašytojus nutilti. Vyskupas Motiejus apleido savo senąją Varnių sostinę istoriniuose Medininkuose, perkeltas į Kauną. Ivinskiui pasiūlyta tam tikri pakeitimai kalendoriuje, neturtingam teikiant subsidijos vilčių. Ivinskis vis dėlto pakeitimams nepritarė, išsižadėjo vilčių, o Zavadskio firma nustojo spausdinti jo kalendorius. Nepaisant to, atkaklus žemaitis kelerius metus vežiojo savo mylimą kalendorių į Kauną, vyskupas Motiejus įrašydavo juose savo „Approbatur“, padėjęs plunksną, maloniai šypsodamasis peržegno davė autoriaus kaktą...

Tuo metu Peterburgo Geografų draugija atsiuntė Ivinskiui sidabro medalį už jo „Žemaičių patarlių“ rinkinį.

Tai buvo vienintelis rimtesnio pripažinimo įrodymas, kokio sulaukė. Pagaliau įsitikinęs, kad Zavadskio firma jo kalendorių kaip seniau nebeleis, išleistųjų 18 kalendorių komplektą amžinam atminimui nusiuntė Jogailos bibliotekai Krokuvoje, pats gi atsidėjo nuo tol visas gamtos mokslams – daugiausia botanikai.

⁸ „Kraj“ – Peterburge 1882–1909 m. ejęs laikraštis lenkų kalba, skiriamas Lietuvos ir Lenkijos skaitytojams.

Kadangi nei šeimos, nei nuosavo kampo neturėjo, o emerito pensijos, kurią gaudavo kaip išsitarnavęs mokytojas, neužteko pragyventi, todėl velionis Ivinskis už klajoklio pastogę ir duoną atsidėkodavo vietos floros herbaro rinkimu (tokie herbarai yra Šiaulių ir Rietavo dvaruose). Pats piešė botanikos įdomybes, ypač jį domino belyčių augalų sritis. Taigi dėl šių įvairių užsiėmimų mūsų tyrinėtojo laikinoje darbovietėje paprastai viešpatavo siaubinga netvarka. Tarp daugybės sukrautų knygų, atlasų ir popierių matydavai augalų krūvas ir ištisas eiles stiklainių ir lentelių su grybais, o gyvačių ir vabzdžių, kartais gyvų ir laisvai gyvuojančių, eksponatai dažniausiai tą darbo kambarį darė profanui nepakenčiamą.

Vis dėlto mokytojas kritikas a. a. Ivinskio tyrinėjimuose iš tikro atrastų mokslinio tikslumo stygių, metodo stoką ir apkaltintų jį diletantizmu, pernelyg greitų išvadų darymu. Štai pavyzdys: vieną kartą jam pasirodė, jog, nepaisant kai kurių mokslininkų tvirtinimų, kad *omne vivum – ex ovo* įrodymams, aptiko savaiminio gyvybės atsiradimo, priešingų įrodymų, kuriuos pateiks pasauliui, kadangi „*Experientia – magistra rerum*“⁹, kaip sako Aristotelis, ir tik daugybė sunkių ir ilgų tyrimų patikrinti tariamiems įrodymams išskleidė jo atkaklias iliuzijas.

Todėl čia nemanau pervertinti mūsų tyrinėtojo gamtotyros rezultatų, nors tas jo darbas buvo vien tik pramoga, tik reikia pažymėti, kad jis puikiai tarnavo garbingam senukui, neabejotinai padėdamas išlaikyti jaunatvišką energiją, linksmą būdą, tiesų stotą ir sveikus dantis. Jeigu savo dažnai bevaisiuose tyrinėjimuose mūsų gamtininkas parodė šiek tiek antimokslinio užsispyrimo, tai privačiame gyvenime nebuvo už jį taikesnio žmogaus. Iš prigimties draugiškas, mokėjo gerbti kito nuomonę ir besąlygiškai pripažindavo tas nuomones, kurias reikėjo išaiškinti kieno naudai. Pats apie nieką blogai neatsiliepdavo, o jei kartais pasitaikydavo išklausti aštrų žodį, pristigdavo sąmojo, darydavosi neramus, pagaliau išsiblaškęs, kaip žmogus, kuris mintimi nutolo nuo jam svetimos aplinkos.

Žinodama tą jo pasidarygėjimą apkalbomis, viena pažįstama ponija jo paklausė:

– Pasakyk man, ponas Ivinski, ar bent sykį gyvenime sutikai blogą žmogų?

– Blogą žmogų? – pakartojo iš tikro nustebęs senukas, tartum jo kas būtų paklausęs, ar nematė kentauro arba grifo. – Ne, ponija, – paskui tvirtai užtikrino, – niekad nesutikau...

Ir iš tikrųjų tai buvo nuoširdus atsakymas – nes mylėjo visus žmones, tikrai mylėjo.

Ak, velionio silpnybė buvo begalinis žavėjimasis gražiąja lytimi iki pačios gyvenimo pabaigos. Bet tai buvo vėl nuostabiai tauri ir tyra silpnybė, silpnybė, kuriai pavaldžios buvo ir motinos, ir dukterys, ir net anūkės. Silpnybė, kurią įvertinti sugebėtų nebent poetas... Tik nepamirštamųjų Laurų gražiosios anūkės žinojo savo valdžią senukui ir naudojosi tarsi jaunos katytės, pasirengusios žaisti su visu tuo, kas gali būti žaislai. Pavyzdžiui, mūsų mokslininkas niekad negalėjo atsisakyti dailioms kojytėms, jeigu jos pageidavo su juo šokti ir reikėjo regėti lėto šokėjo susirūpinimą, kai staiga susišiaušdavo plikei pridengti rūpestingai suglostytų plaukų sruogos. Tai būdavo kvatojimosi ir linksmybės, bet juk taip kikendavo gražiosios išdykėlės, kurioms visa pritiko.

Laurynas Ivinskis išgyveno apie aštuoniasdešimt metų, mirė 1884 metų liepos 15 d.¹⁰ Šiaulių pavieto, Kuršėnų parapijos p. Radavičiūtės dvare Milvyduose ir palaidotas Kuršėnų parapijos kapinėse, kur apylinkių dvarininkai susidėję pastatė jam kuklų paminklą.

Žmogus

Nikodemas Ivanauskis (1843–1931) – rašytojų Sofijos Pšibiliauskienės ir Marijos Lastauskienės, pasirašinėjusių Lazdynų Pelėdos slapyvardžiu, tėvas. Baigęs dailės studijas, tapė paveikslus bažnyčioms, rašinėjo eilėraščius, poemas, balades, rašė į lenkų laikraščius. Bendravo su L. Ivinskiu, šiam apsigyvenus Šiauliuose.

⁹ *Experientia – magistra rerum* (lot.) – patirtis – visų dalykų mokytoja.

¹⁰ L. Ivinskis mirė 1881 m. liepos 29 (17) d.

Šiaulių dvarininko atsakymas Telšių dvarininkui apie a. a. Lauryno Ivinskio darbus ir mirtį 1882 m. balandžio 9 (21)

Mąstydamas apie a. a. Lauryno Ivinskio darbus ir mirtį, jei manęs nesuklaidins sena galva ir silpnėjanti atmintis, sukaupęs visa, ką žinau ir esu girdėjęs, pasidalinsiu su Tamsta, pasiryžusiu jamžinti ir pagerbti tylų, bet reikšmingą velionio triūsą, pastebėdamas, kad šis bičiuliškas pokalbis kaip colloquium charitativum¹¹ neskirtas visuomenės dėmesiui, negali būti neklaidingas šaltinis gabios ir nešališkos plunksnos nekrologui, prieš tai ypač atidžiai nepatyrinėjus a. a. Lauryno palikimo, kuris galės tiksliau nušviesti Apvaizdos lydėtą gyvenimą ir nepaprastus mokslo kankinio žygius.

1880 m. rudenį ar jau 1881 m. pradžioje a. a. Laurynas, pravažiuodamas Šiaulius dar gana stiprios sveikatos, labai skubėjęs į Gyvulių globos draugijos konferenciją Rietave¹², nenujautė, kad ta kelionė bus jo paskutinė mokslinė išvyka, nes grįždamas iš Rietavo į Kuršėnus per pūgą ir speigą lengvai apsidaręs 70-metis senis taip smarkiai peršalo, kad beveik be sąmonės ir karščiuojantis nuvežtas į Milvydų dvarelį pas garbingą dvarininkę ir jo nepaprastą gerbėją panelę Kazimierą Radavičiūtę¹³, ligos patale patyrė rūpestingiausią priežiūrą ir gydymą, po keletos savaičių kuracijos išgelbėtas nuo plaučių uždegimo, paskui fatališkiausiai susirgo inkstų liga (Hidrocelle), nepaisant pastangų 1881 m. liepos mėn. nuvedusią pacientą į kapus. Garbioji ponija surengė velioniui deramą *Requiem*¹⁴ ir palaidojo Kuršėnų katalikų kapinėse.

Išlikę jo tyrinėjimai ir rankraščiai atiduoti saugoti jo bičiuliui Griškiškio dvarininkui Gerb. Kajetonui Gadliauskui¹⁵. Gerb. K. Gadliauskui pas mane atvykus, primygtinai prašiau rūpestingai saugoti nuo pražūties tą depozitą, kad nedingtų, kaip dingo atnešę nuostolį kraštui ir mokslui Simono Daukanto veikalai, labai svarbūs Felikso Kontrimo¹⁶ dokumentai, a. a. k. Kašarausko rinkiniai, kaip be naudos žūsta a. a. Jono Prekerio¹⁷ monografijų kolekcijos Liepojoje po jo dukters užraktu, pagaliau ir gali atsitikti, kad tarp dvarininkų atsiras koks garbingas krašto mylėtojas šviesus žmogus, kuris pasiryžtų Lauryno ir Prekerio studijas perduoti tautos lobynui priežiūroje Krokuvos Mokslų akademijos¹⁸, rūpestingai renkančios iš visų šalies kampelių visa, kas priklauso istorijai, statistikai etc. tautos inteligentijai ir pasididžiavimui... P. Gadliauskas sakė man, kad ir čia, nedideliame būrelyje bręsta mintis Lauryną

¹¹ *Colloquium charitativum* (lot.) – pokalbis apie pagarbą.

¹² Gyvulių globos draugija Rietave buvo įkurta M. Oginskio iniciatyva. 1875 m. jai priklausė 108 nariai. Draugija organizavo žemės ūkio parodas. 1874 m. draugijos paskelbtam konkursui parašyti kaimui skirtą knygą apie gyvulių priežiūrą L. Ivinskis įteikė „Pasaugos“ rankraštį.

¹³ *Kazimiera Radavičiūtė* (1826–1906) – L. Jucevičiaus mokinė, kuriai jis dedikavo *Lietuvos istorijų vaikams*. L. Ivinskis ją pažino dar 1840 m., kai mokytojavo Radavičių dvare Milvyduose netoli Kuršėnų pas jos seserį A. Radavičiūtę-Gružauskienę.

¹⁴ *Requiem* (lot.) – gedulingos mišios.

¹⁵ *Kajetonas Gadliauskas* – L. Ivinskio mokslo dienų draugas. Persigabeno L. Ivinskio rankraščius į Griškiškį, savo dvarą netoli Šiaulėnų. Dalį jų perdavė Marijampolės gimnazijos mokytojui P. Kriaučiūnui. Ten buvo lenkų–lietuvių kalbų žodynas (A, B, C, S raidės), 700 psl. E. Youngo ir J. Miltono poemų vertimai. *Nomenklatūra* (botanikos ir mineralogijos vardų sąrašas), *Būdas gydymo žmonių ir gyvulių*, *Kaip auginti arklius*, lietuvių poezijos rinkinys, D. Poškos kūriniai, J. Pabrėžos *Lietuviškos pravardės augmenų ir ligų visokių*.

¹⁶ *Feliksas Kontrimas* – S. Daukanto mokslo draugas Kretingos ir Žemaičių Kalvarijos mokyklose. Savo Tučių dvare (Vieksnių parapijoje) buvo sukaupęs svarbių istorinių Žemaitijos dokumentų. I. Oginskis siūlė jam steigti lietuvišką laikraštį, dar prieš pradėdant L. Ivinskiui leisti *Kalendorius*. Po 1863 m. sukilimo suimtas, mirė 1864 m. Šiaulių kalėjime.

¹⁷ *Jonas Prekeris* (1807–po 1874) – Lietuvos istorijos tyrinėtojas. Baigė Padubysio mokyklą, dirbo Šiaulių ir Panevėžio teismuose, Kauno gubernatoriaus kanceliarijoje, Žemaičių vykupijos dvasinėje konsistorijoje. Kaupė senienas, rankraštinę medžiagą Lietuvos miestų ir miestelių istorijai. Paskelbė straipsnį iš Kauno gubernijos praeities.

¹⁸ Krokuvos mokslų akademijos priežiūroje – po 1831 m. sukilimo uždarius Vilniaus universitetą, Krokuvos Mokslų akademijos archyve atsidūrė nemaža lituanistikos. Čia pateko ir L. Ivinskio rankraščių.

pagerbti paminklu¹⁹. Būtų naudingiau susitarti su telšiškieis ir bendromis lėšomis įvykdyti tą kilnų sumanymą. Dažnai esti pasaulyje, kad kilnieji protai gyvenime praeina kryžiaus kelius ir persekiojami, kartais tik po mirties susilaukia pripažinimo, tarsi laimingesniųjų pokalbių trupinių. Bent jau ramybė jų sieloms kapuose, nes jų neapjuodino žemėje.

A. a. Lauryno asmenybė nusipelno ypatingo mokslininkų dėmesio. Visas jo gyvenimas neįsėjamais Apvaizdos keliais spinduliavo neturtu, susipynė iš nepertraukiamų tyrinėjimų kelionėse, maldų ir paslaugų artimui, labiausiai būdingų jo dvasiai. Prigimties apdovanotas švelnia, kilnia širdimi, gal net nenusidėjęs, o iš tikrųjų, pasakyčiau, saugojęs septynių didžiųjų nuodėmių, sugebėjo gyventi harmoningoje santaikoje su žmonėmis ir gamta. Apdovanotas nepaprastai gyvu protu ir pastabumu, greitai ir iš esmės tiksliai apibūdindavo tūkstančius vietinės floros ypatybių, į kurias paprastas stebėtojas nekreipia dėmesio. Nuo jaunystės metų pamilo gamtą ir gimtąją kalbą, o metams bėgant ir protui vystantis, vis tvirtino ir moksliskai turtino savo žinias, o tų, kukliai saugomų žinių negalima buvo nusiūpti po jokia uždanga, jos peržengė šalies sienas ir Lauryną garbingai sugiminiavo su mokslo korifėjais.

Šiaulių pavieto bajorų knygoje 1832 m. įrašyta, kad gimė iš tėvo Augustino ir motinos Kristinos Zerškauskytės (gal Dzerškauskytės)²⁰. Turėjo tada 24 (taigi mirties valandą 73) metus, prie jo prirašyti du broliai Pilypas ir Feliksas, gal dar gyvi. Tėvai nuomavo dvarelį Užvenčio parapijoje Bambalų kaime netoli Kolainių, kuriuose įsižiebė švietimo žiburys, pavyzdingai puoselėjamas kunigų karmelitų, ir mokslo ištroškęs jaunuolis įstojo į vietinę gimnaziją²¹.

Baigęs pilną gimnazijos kursą, išėjo su atestatu (kada, galbūt nurodys dokumentai), kad užsidirbtų lėšų mokytis aukščiau, ėmėsi gubernierio pareigų Šiaulių dvarininkų Iliničių namuose, o kaip ilgai truko ta tarnyba, nežinau. Abejoju, kad būtų sugebėjęs susitaupyti stojimui į trokštamą Vilniaus universitetą, kadangi to meto supratimu gubernierių pareigos, su liūdesiu reikia pripažinti, ne visur teikė didelį honorarą, dažniausiai vien duoną prastajame stalo gale ir gal ne didesnį kaip kontoros raštininko atlyginimą. Tačiau bausis [18]31 m. audros sukūrys, nusiaubęs iš eilės ir Vilniaus universitetą, kuris dar anksčiau neteko šlovingų vyrų, galėjo išsklaidyti ir Lauryno viltis ir paskatinti savarankiškai mokytis, ypač gerai išmokti naujųjų kalbų, kurios jam padėjo pažinti mokslo pasaulyje įžymiausių gamtininkų, chemikų, mechanikų ir lingvistų veikalus. Suprantama, kad dėl negalėjimo pasiekti sistemingo aukštesnio mokslo Lauryno asmenyje šalis neteko, jei ne Bufono Linėjaus ar žemaičio Jundzilo, tai jis užėmė pirmąją vietą po įžymiųjų k. k. Pabrėžos, Kašarausko ir Sirvydo.

Praslinkus uraganui šalyje, tolesnis mūsų erudito likimas susiklostė šitaip. Mūsų krašte atsirado šviesus žmogus – statistikas, ekonomistas, administratorius, hetmonų kraujo vertas palikuonis, kurio širdis troško krašto gerovės, kuris tam, kad jį pažadintų iš neproduktyvaus sąstingio ir užsienio eksploatacijos, norėjo dvarininkų ūkiuose įvesti tobulesnę ekonominę kultūrą ir savarankišką pramonę, o jo vardas – kunigaikštis I. O[ginskis]. Būdamas turtingas ir veiklus mecenatas, jis nusprendė iš pradžių įkurti (įkūrė) Rietave agrarinę-realinę mokyklėlę anglų mokyklą pavyzdžiu²². Taigi ieškodamas kvalifikuoto tai mokykla mokytojo, nežinia kieno patartas, pataikė į Lauryną ir su jam būdingu greitumu patikrinęs griežtu *scrutinium*²³ ir patyręs gabumus moraliniams dalykams tinkamus tai tarnybai, tuojau paskyrė jį prefektu. O kaip ponas prefektas susidorojo su sunkiu uždaviniu? Tai liudija, kad mokykla viešai įrodė savo naudingumą, kone iki kraštų prisipildė ne vien varguolių, bet ir turtingų šeimų, iš

¹⁹ Kuršėnų kapinėse L. Ivinskio bičiulių ir mokinių sudėtomis lėšomis buvo pastatytas antkapinis paminklas su užrašu: „Cze ir palaydotas S. P. Laurynas Iwinskies pirmasis raszytojas Lietuwo-Žemaitiszko kalendoriaus. Gimes 1811 miatu miręs 1881 miatu 17 d. liepo mienu.“

²⁰ L. Ivinskio krikšto metrikoje motinos mergautinė pavardė – Vorškovska.

²¹ Karmelitai 1817 m. atidarė Kolainiuose šešiaklasę mokyklą. L. Ivinskis čia mokėsi 1824–1831 m.

²² Rietavo agronomijos mokykla darbą pradėjo 1859 m. sausio mėn. I. Oginskis dar 1856 m. rūpinosi valdinę parapiinę mokyklą perorganizuoti į agronomijos mokyklą. Gavęs 1858 m. švietimo ministro sutikimą, nusprendė steigti atskirą dviklasę agronomijos mokyklą. L. Ivinskis parengė jos programos projektą.

²³ *Scrutinium* (lot.) – ištyrimas, apklausa.

esmės Rietavo kaimiečių vaikų, todėl tuose bajorų dvareliuose ir kaimo sodybose vargu ar galėjo atsirasti šimtui bent du beraščiai, todėl tame Žemaičių krašte mokyklos pažadintoje industrijoje išsiplėtojo puikiausių rankdarbių pramonė, išsivystė žemės ūkio kultūra, žemaitukų rasės šaunių arkliukų auginimas, o kartu puikūs įkūrėjo šviesaus rūpesčio ir pavyzdingo vadovavimo rezultatai atsiliepė to krašto gyventojų gerovei. Kaip ilgai Laurynas I. prefektavo, nežinau, kadangi mokyklų vadovybė liūdnu [18]63 metų laikotarpiu L. perkėlė į maršalkai Karpiui priklausiusio Joniškėlio miestelio Panevėžio pavieta dviklasę mokyklėlę, įsteigtą pagal valdžios programą ir nuostatus. Tuo staigiu perkėlimu patyrė neišperkamai skaudų nuostolį, nes įtempto kelerių metų darbo pastangomis surinktos mūsų krašto drugelių ir vabzdžių kolekcijos, sistemingai sudėstytos skyriais, rūšimis ir giminėmis, fatališkai apvirtus jį vežusiam ekipažui, subyrėjo į dulkes. Netgi ilgai neapšilo Joniškėlyje, kadangi valdžia, šalinusi iš viešų tarnybų tame krašte jai svetimus elementus, iš eilės atleido ir jį, paskyrusi pro forma²⁴ nuostabią pensiją, rodos, 30 s. rb metams, kuri neabejotinai galėjo jį padaryti asketu, jei ne nuolatinis įtemptas darbas ir tauri keleto bičiulių globa nebūtų šelpę garbiojo senelio spartietišku poreikiu.

Visą darbštų savo gyvenimą be paliovos teoriškai ir praktiškai tyrinėjo krašto augmeniją ir vabzdžius, tyrinėjo lietuvių kalbą. Tuo tikslu pėsčias su lazduite apėjo miškus, pilkapius, kaimo sodybas, sudėstydamas herbarus, rinko liaudies tarmes, leido kalendorius žemaičių kalba, kol valdžia neuždraudė spaudos lotynų abėcėle, tie darbai susilaukė garbingo įvertinimo šalyje ir užsienyje. Mokslo korifėjai, Varšuvos, Peterburgo, Krokuvos, Berlyno, Karaliaučiaus, Veimaro, Čekų Prahos, Eisenacho universitetų profesoriai domėjosi, korespondavo su juo gamtos tyrinėjimo ir lietuvių kalbos klausimais, o nenuilstantis senelis uoliai, mokamai darydamas garbę kraštui, sprendavo atsiunčiamus klausimus, arba nusiųsdamas jiems krašto floroje aptiktus ir botanikai nežinomus pavyzdžius, arba gvildendamas painius lietuvių kalbos klausimus. Pagrindinis a. a. Lauryno uždavinys – iš kelionėse sukauptų kortelių sudėstyti sistemingą Lietuvos floros aprašymą ir antologiją, taip pat lietuvių–rusų kalbų žodyną ir vice versa²⁵ ir paskirti visa tai savo mieliems kraštiečiams kaip mokyklinį vadovėlį kaimo mokyklų ir vidurinio mokslo įstaigų besimokančiam jaunimui – tam uoliai darbavosi iki mirties. Būtų labai pagirtina, kad tie Lauryno tyrinėjimai nežūtų su nuostoliu mokslui, o jo vardas sulauktų krašto šviesuomenės ir mokslo draugijų įvertinimą.

A. a. Lauryno gyvenimą ir veiklą vertinant, kartoju, be mokslinės jo palikimo analizės mano senai galvai labai sunku išvengti klaidų ar nešališkos tiesos. Iš visuomenei žinomų jo darbų pasirodė: 1. Žemaičių floros herbaras su lotynų, lenkų, rusų kalbų nomenklatūra, puikiai sudarytas iš keliasdešimties lentelių in folio magno²⁶, esantis grafo Zubovo Šiaulių ekonomijos bibliotekoje, už kurį jis Šiaulių žemės ūkio parodoje 1878 m. apdovanotas didžiuoju sidabrinu Valstybinių turtų ministerijos medaliu ir priimtas tos parodos nuolatinis garbės nariu. 2. Vilniaus mokslo apygardos pavedimu užsakytą tekstą (man nežinomą) vertė iš žemaičių į rusų kalbą ir vice versa, už tai gavo Rusijos Geografų draugijos padėką. 3. Žemės ūkio parodoje Rietave²⁷ taip pat eksponavo savo gamtos mokslo darbus ir buvo pagerbtas tos parodos garbės nario ir vietinės Gyvulių globos draugijos komiteto nario titulais, o jos įstatus arci naudingai institucijai plėsti tarp liaudies žmonių išvertė žemaitiškai. 4. Ne kartą buvo kviečiamas į Botanikos ir daržininkystės draugijos kasmetinius suvažiavimus Varšuvoje ir Krokuvoje ir nepaisydamas skurdo visada, kad ir su elgetiškais skatikais, bet su ugnele skubėjo ir atsiliepė mokslo šauksmui. 5. Parengė puikius krašto grybų kolekcijos piešinius, taip pat sukūrė savo išrastą modelį vagono su stabdžiu, neleidžiančiu nuversti nuo bėgių. Ir tuos eksponatus taip pat su elgetiškais skatikais

²⁴ *Pro forma* (lot.) – dėl akių.

²⁵ *Vice versa* (lot.) – atvirkščiai.

²⁶ *In folio magno* (lot.) – pusės popieriaus lapo formatas.

²⁷ Žemės ūkio parodai 1878 m. Rietave L. Ivinskis pateikė Lietuvos miškų grybų sąrašą su piešiniais (12 lentelių) ir botanikos sodo Žemaitijoje projektą. 1879 m. parodai Šiauliuose – Šiaulių ekonomijos augalų herbarą lotynų, lenkų ir rusų kalbomis. Su L. Ivinskio mikrobiologijos darbais susipažino Peterburgo akademikai ir profesoriai.

nugabeno ir demonstravo paskutinėje visuotinėje Vienos parodoje. Už kolekcijas susilaukė garbingo pripažinimo, rodos, net piniginės premijos, o kartu jo erudicija atkreipė dėmesį gamtos mokslo korifėjų, atvykusių iš viso pasaulio, o kai dėl modelio, tai kaipo kuklus simplex homo²⁸, nesugebantis girtis tarp apsukrių vertėvų, sugebančių meistriškai nuplagijuoti, nesulaukė sėkmės.

Kaipgi siekis pabendrauti su pasaulio inteligentija pastūmėjo su paskutiniais skatikais į Vieną? Pakartosiu jo žodžiais. Kai atvykęs su savo elgetiškais skatikais visame mieste nesugebėjo surasti net Diogeno prieglaudos, patraukė prie Dunojaus kranto, giedodamas „Tavo apgynimo...“, čia iš tūlo doro jūreivio išprašė kajutės kampą garlaivyje, kur visas tas dienas Vienoje pastarasis tikriausiai pasidalindavo su juo ir jūreiviška vakariene, atitikusia jo turtą. Pagaliau žinau, kad iki paskutinio atokvėpio atkakliai dirbo prie lietuvių–lenkų žodyno ir kad ligi 1880 m. turėjo nurašęs, kaip pats sakė, kone 80 000 žodžių, o toks skaičius galėjo jį priartinti jei ne prie pabaigos, tai bent didesnės pusės abėcėlės.

Tai toks mano požiūris į a. a. Lauryno Ivinskio gyvenimą ir veiklą, prikeltas iš atminties ir reikalingas papildymo ar ne vienos klaidos pataisymo, atidaus paliktų dokumentų ir su įžymiaisiais mokslo vyrais vestos plačios korespondencijos tyrinėjimo.

Rašiau 1882 m. balandžio 9/21 d.

Šiaulių dvarininkas

Gabrielė Petkevičaitė-Bitė

1

1865 m. apie Kalėdas mano tėveliai persikėlė iš Puziniškio dvarelį į Joniškėly gyventi. (Tėvelis buvo gydytojas.) Tuo laiku Joniškėlyje gyveno ir Ivinskis, po lenkmečio nustojęs liaudies mokytojo vietos. Iš tarnybos buvo paleistas su 30 rublių pensijos metams. Vargė atsiradusiam seneliui ėmė padėti tos vietos klebonas Glinskis, Ivinskio mokslo draugas, ir dvarininkas, bajorų vadas, Felicijonas Karpis. Klebonas davė Ivinskiui savo klebonijoje kambariuką gyventi ir leido pas jį pusryčiauti ir vakarieniauti, o dvarininkas, pats beveik niekados namie nebūdamas, pavedė dvaro šeimininkei kasdien Ivinskiui pietus paruošti. Kaip tik tuo laiku Karpis dovanavo Ivinskiui mikroskopą, kuriuo senelis atsidžiaugti negalėjo; net nusifotografavo su juo, kaip su brangiuoju savo prieteliu.

Tuo laiku Joniškėlio klebonija buvo labai sena, į žemes susmukusi, toli nuo bažnyčios, pačiame miestelio gale. Ji prie pat bažnyčios buvo ligoninė ir jos gydytojo butas, šviesus, dideliais langais. Einant iš klebonijos į dvarą, būtinai reikėdavo eiti pro ligoninę, kur mano tėvelis gydytojas su visa savo šeimyna buvo apsigyvenęs. Ivinskis ir paprašė mano tėvelį, kad leistų jam keletą valandų kasdien su mikroskopu mūsų bute padirbėti, nes klebonijoje esą tam dalykui per tamsu ir darbas jam nesisekų. Ivinskį aš tebeatmenu kaip geriausį mūsų šeimynos draugą, artimą ir mylimą šeimynos narį. Šitaip mes su juo susiartinome. Mano motutė pasergėjo, kad Ivinskis kasdien labiau lysta, kasdien vis pilkesnis ateina savo darbo dirbti. Pagaliau, neiškentusi, paklausė, bene sergąs?

Ivinskis, visados linksmas, mėgstąs juokus krėsti, šnekėdamas, buvo pratęs atvirksčia dešine ranka mušinėti į kairės delną. Taip darydamas, ėmė aiškinti:

– Niekis, niekis, ponja daktariene, niekis!.. Praeis!.. Praeis!.. Taip džiaugiuos, galėdamas čia darbuotis... Taip man čia sekas...

Tačiau mano motutės kvočiamas prisipažino, jau kelinta diena esąs nieko nevalgęs.

²⁸ *Simplex homo* (lot.) – paprastas žmogus.

– Mat dirbant laikas nė neįnti kaip prabėga: užmirštu pietų valandą. Nuėjęs į dvarą, randu jau visus papietavusius. Šeimininkė, jau viską sudorojusi ir užrakinėjusi, sako: „Mes jau ir užmiršome, kada pavalgėm!“ Vėl ateinu čia dirbti. Sutemus, reikia grynu oru pakvėpuoti, Dievo pasaulis toks gražus! tai pavėluoju vakarieniauti... Rytą ilgėliau užmingu... Klebono šeimininkė ir be manęs turi daug darbo... Tai dabar bus jau trečia diena, kaip nieko nevalgęs... Per ilga paprastu... Niekis... Ne viena duona žmogus gyvas...

Motutė suprato iš tos kalbos, jog Ivinskis toks jau žmogus, kuriuo kiti privalo rūpintis, ir, pasitariusi su tėveliu, ėmė kviestis senelį pas mus valgyti, ne tik darbuotis.

2

L. Ivinskis – mano pirmasis mokytojas

Pabaigusią penkerius metus pradėjo mane mokyti Laurynas Ivinskis, buvęs liaudies mokytojas, žinomas anų laikų lietuviškųjų kalendorių leidėjas.

Po sukilimo (1863 m.) jis buvo atleistas iš mokytojo pareigų kaip lietuvis ir katalikas, nes nuo to laiko visose mūsų šalies mokyklose buvo duodamos teisės mokyti vien rusams stačiatikiams.

Ivinskis buvo jau tada žilagalvis senelis, bet dar vikrus, progai pasitaikius, mėgdavo net vakarėliuose pašokti. Jis buvo aukšto ūgio, laibas ir visuomet linksmas nusiteikęs. Vilkėjo, kaip visi rusų mokyklų mokytojai, fraku, papuoštu paausiuotomis sagomis su kažin koku valstybės ženklų, – kaip dabar spėju, veikiausiai Kauno miesto ženklų. Žiemos metu dėvėdavo mėlynu kostiumu ir tokios pat spalvos fraku, o vasarą vilkėdavo baltos trintės drobės kostiumu ir tokios pat spalvos fraku.

Iki 1863 m. Ivinskis buvo Joniškėly pradžios mokyklos mokytoju. Mano tėvai 1865 m. rudenį persikėlė į Joniškėlį (čia mano tėvas buvo rusų valdžios paskirtas ligoninės vedėju). Ivinskis tuomet buvo sunkioje būklėje, todėl tėvai jį pakvietė gyventi pas mus. Jam, matyti, buvo nesmagu veltui naudotis prieglauda, todėl ir ėmė mokyti mane.

Mano tėvai paskyrė Ivinskiui atskirą šviesų, didelį kambarį darbui. Tame kambary pristatė Ivinskis daugybę stalų, o ant stalų sudėjo didžiules skrynias stikliniais viršais. Pašaukdavo mane, parodydavo tų lėkštų skrynių dugnuose daugybę įvairiaspalvių, margų margiausių drugelių. Visi jie išskėtais sparnais, per nugarą perdurti segtukais ir jais prismeigti prie kamščių skrynių dugnuose. Į tuos drugelius man niekuomet neatsibosdavo žiūrėti ir grožėtis: kiekvienas vis kitokiomis spalvomis žibęs ir vis kitokio didumo!

Ypač būdavo didelis džiaugsmas, kada Ivinskis su savo tinkleliu pagaudavo lauke naują drugelį ir, numarinęs vargšelį, pridėdavo prie kitų. Ivinskis buvo norėjęs man parodyti, kaip reikia drugius marinti, bet aš pasakiau, kad tokio mokslo nenorinti mokyti.

Vieną sykį į tokią pat skrynią Ivinskis buvo įleidęs sugautą gyvą gyvatę ir drauge su ja vargšę nedidelę peliukę. Kai man tuos gyvūnelius parodė, išvydau peliukę įsiskverbusią į kertę. Matyti, iš baimės vargšėlė nė nekrutėjo; atrodė, lyg būtų negyva, tik juodos žibančios akys, rodosi, įmanė iš kaktos iššokti. Gyvatė irgi gulėjo ramiai, lyg snausdama. Vieną kartą man atėjo į galvą pabelsti smarkiai į stiklą ir įsitikinti, ar tie padarai dar gyvi. Gyvatė tada sušnypštė ir, staiga iškišusi geluonį, pašoko, mane labai išgąsdindama. Menu dar, kad tie vargšai gyvūneliai ilgai šitaip skrynioje po stiklu gyvi išgulėjo.

Tame pačiame savo kambary Ivinskis papuošė sienas didžiuliais, kaip man tada atrodė, paveikslais. Gražiamė mėlyname dugne geltonavo kažin kokie padarai, subraižyti plačiomis rudomis, gauruotomis juostomis. Kai kur tos juostos buvo susiraičiusios į dar rudesnius kamuolius. Siauresnės juostos buvo juodos ir kai kur primindavo rykštės pavidalą.

Labiau man patiko tas paveikslas, kur buvo žemyn galva atvaizduota smailianosė boba su kepurėle, išskėtusi abi rankas, – nors dešinioji buvo lyg nuo peties atitrūkusi. Boba buvo pavirtusi su kėde; kėdė man priminė šuns išvaizdą. Šiaip dar buvo matyti tos bobos plačių plačiausias sijonas.

Sunku sau vaizduotis, kaip nustebau, kai Ivinskis man ėmė aiškinti, kad tie kabantieji sienoje paveikslai – tai mūsų žemės atvaizdai, kad tie mėlynumai, kur tik atvaizde mėlyna, – tai jūra, tai labai gilūs vandenys. Tie rudi padarai esą mūsų žemės atvaizdai. O ta jam parodyta boba esanti ta žemės dalis, kur mes gyvename, ir vadinantis Europa.

Jis liepė tuoj balsiai tarti visus kraštų vardus. Pirmučiausia smailianosės bobos galvą pavadino Ispanija, bobos kepuraitę – Portugalija, bobos nuo peties atšokusią dešiniąją ranką – Anglija, o kairiąją – Italija, kur gyvenąs popiežius; kėdė vadinantis Skandinavijos pusiasalis, o platusis sijonas – Rusija, kuriai priklausanti tėvynė – Lietuva. Dar paprašiau, kad man pasakytų, kaip vadinasi du žemės plotai, kiekvienas kitame paveiksle atvaizduoti, kurie panašūs į sūrius, ką tik iš sūрмаišelių išimtus. Ivinskis pasakė, kad tai Afrika ir Pietų Amerika.

Kai papasakojo, kad mūsų žemė irgi apskrita kaip saulė, mėnulis ir žvaigždės ir kad ji vietoje nestovinti, o sukantis drauge su mėnuliu aplink saulę, – man pasidarė nejauku. Kad ir tylėjau, bet vidujinis jausmas vertė abejoti mokytojo žodžiais, nors nei prieštarauti, nei tėvų pasiklausti, ar toks mokytojo tvirtinimas esąs teisingas – neišdrįsau. Nutariau pati tuo įsitikinti. Kai tik mėnulis vakarais šviesdavo, išsiprašydavau, kad man leistų motutė su tarnaitė pasivaikščioti.

Vaikščiodama vakarais nesilioviau atsidėjusi sekti mėnulį, vis galvodama: toks apskritas ir kaba ore? Tad jei būtų ant jo žmonių, tai tie, kur pakliūtų, jam besiverčiant į apačią, būtinai nudribtų... O kad ir kaip žiūrėdavau, bet drimbančio vis nepamatydavau nė vieno. Sako, kad ir žemė apskrita... Baisu man buvo apie tai ir pagalvoti... Sako, kad ir žemė sukantis?.. Tai kodėl mes, žemėje gyvendami, to sukimosi nejaučiame?

Tokiomis nejaukiomis mintimis pasidalijau su tarnaitė; pasakiau, kaip man baisu, kad ir mes kada nuo žemės nenudribtumėm. Tarnaitė, išgirdusį mane šitaip besiguodžiant, balsiai nusikvatojo:

– Nebijok! Niekas niekur nėra girdėjęs, kad kas nuo žemės nukristų. Jei kas iš kur krinta, tai vis į žemę, o ne nuo jos. Jei mokytojas taip sako, netikėk! Ginčytis tau nėra ko, jaunesniems reikia vis nusilenkti... O senis, sėdėdamas be darbo, daug ko gali išsigalvoti...

Kai tarnaitė suniekino mokytojo nuomonę, ir aš ėmiau abejoti, bet tų minčių nejaukumu pasisekė nusikratyti, tik daug ilgiau pasimokius.

Tiko man labai aritmetikos mokslas, ypač paties Ivinskio sugalvoti maži uždaviniai, kurių neragindavo tuoj išspręsti, tik liepdavo apie juos galvoti ir, kai pasiseks tinkamą atsakymą rasti, nors ir už kelių dienų, pranešti jam.

Vieną tokių uždavinių, pritaikytų šešerių metų mokinėi, dar atsimenu:

Piemenys ganė dviejų ūkininkų avis. Susitikę vienas antrą klausia: „Kiek avių turi ganyti?“ Tas atsako: „Pridėk man vieną iš savo bandos, tai turėsiu du sykius tiek, kiek tu turi.“ Tuomet antras, pagalvojęs, atsako: „Geriau tu pridėk man vieną iš savųjų, tada turėsime abu lygiai.“ (Pirmas turėjo 7, antras – 5.)

Menu, kad daug vakarų praslinko, kada atsigulusi neužmigdavau, vis spręsdama tą uždavinį. O koks buvo džiaugsmas, kada pagaliau pasisekė! Ir Ivinskis mokėdavo drauge su manim džiaugtis. Be to, menu dar, kad daugybės lentelės buvau išmokyta nejučiomis.

Sunkiai man tiktai sekėsi skaityti. Mat su manim visi namiškiai kalbėdavo lietuviškai; aš, kad ir suprasdavau lenkų kalbą, bet kalbėti nemokėjau, nes niekas manęs nebuvo mokęs. Tuo tarpu mano tėvai susitarė su Ivinskiu mokyti mane lenkų kalbos, nes lenkai tada vadinosi brolių tauta, su kuria lietuviai amžiais gyveno „susibroliaavę“. Mano tėvai turėdavo lenkiškų laikraščių. Svečiai ir namiškiai niekuomet neatsisakydavo man pasakyti tos laikraščių raidės vardą, kurios norėdavau sužinoti. Tokiu būdu atminty prisirinko nemaža tokių žodžių, kaip be, ce, ka, el, em, zet, vu ir t. t. Todėl vargšui Ivinskiui teko nemaža darbo ir kantrybės išseikvoti, kol įtikino, kaip skaitant tas raides reikia tarti. Per skaitymo

pamokas jis gražiai man pasakodavo apie Jogailos krikštą, apie visos mūsų tautos krikštą, apie vaidilutę, tapusią kunigaikštie ne Birute, apie jos sūnų Vytautą, didelį karžygi, apie kurį turėjau ir gražų eilėrašį išmokti, pirma betgi lenkų kalba:

Księżu Witold nie próżnował
Na litewskim tronie.
Pierś do zbroji zahartował,
A do miecza dłonie.²⁹

Be žemėlapių ir drugių, savo darbo kambary Ivinskis dar laikė mikroskopą, su kuriuo daug darbavosi. Išmokė ir mane pro mikroskopą žiūrėti. Rodė visokių vabalų ir mašalų kojas, sparnelius. O parnešęs iš lauko gėlių, pakviesdavo mane tų gėlių dulkelių padėti ant stiklelio ir pakišti po mikroskopo vamzdžiu, sakydamas:

– Tavo pirščiukai jauni, vikresni, kaip mano: jiems lengviau tokias dulkeles tvarkyti.

Tada duodavo ir man pro mikroskopo vamzdį pažiūrėti į tas dulkeles ir liepdavo papasakoti, kaip jos atrodo padidintos.

Tas dulkeles ir augmenų žiedus Ivinskis nupiešdavo popieriuje, o paskui nuspalvodavo teptuku; teptuką nušluostydavo į savo žilus plaukus viršum kaktos. Toks Ivinskio plaukų margumas niekam netiko, nors visi jį mylėjo, ne aš viena.

Ivinskis ištisomis dienomis darbuodavosi savo kambary ir kviesdavo mane ateiti visuomet, kada tik panorėsiu, ne vien pamokų, kurios vos dvi valandas tetrukdavo su pertrauka.

Sakydavo:

– Aš tau visuomet rasiu darbo.

Mažuose popieriaus lakšteliuose Ivinskis turėjo ant savo stalo daug surašytų žodžių. Paaikino man, kad jis renkąs žodžius lietuviškam žodynui, ir pavedė man tuos popieriukus rinkti ir tvarkyti paraižiu; surinkus krūvelę, liepė jam parodyti ir virvute surišti.

Nuo ilgo sėdėjimo pavargęs, Ivinskis pašokdavo nuo kėdės ir niūniuodamas pašokinėdavo kambary. Jei aš tuo laiku pas jį būdavau, tai paėmęs už rankų pasukdavo ir mane; man tai be galo patikdavo.

Pradėdamas su manim pamokas, pirmiausia paklausdavo, ar aš žinanti, kam mums reikalingas mokslas. Kadangi mano tėvas buvo gydytojas, tai atsakiau:

– Mano tėvelis mokėsi, kad galėtų žmones gydyti.

Tada Ivinskis paklausė:

– Kaip tau atrodo, ar tėvelis žmonėms gera daro, juos gydydamas? Ar žmonės džiaugiasi, tavo tėvelio gydomi, ar liūdi?

Kai atsakiau, kad žmonės džiaugiasi ir myli tėvelį, tuomet Ivinskis man paaikino, jog mokslas reikalingas tam, kad pats žmogus taptų geresnis ir kitiems žmonėms gera darytų, kad kiti už jo darbus mylėtų.

Anais laikais turėjau daug dėdžių, tetų, senutę ir senelį, ir jie visi atvažiuodami padovanodavo man saldinių – vadinamojo kiškio pyrago.

Gavusi tokią dovaną, bėgdavau pirmiausia pas Ivinskį, nes niekas nemokėjo taip su manim ta dovana pasidžiaugti, kaip jis. O Ivinskis, pasidžiaugęs drauge su manim, kiekvieną kartą patardavo saldinius palikti pas jį, ant lango, o pačiai nueiti ir gerai pagalvoti, kas daugiau pasidžiaugtų, gavęs saldinių. Kada grįžusi išvardydavau tėvelius, broliukus, tetutę, Ivinskis imdavo klausinėti:

– O tarnaitės ar nesidžiaugtų? Kambarinė?.. Virėja?.. Vežikas?..

Kai pripažindavau, kad ir jie džiaugtųsi, tai Ivinskis iš džiaugsmo net pašokdavo:

– Tai mat, kiek čia bus džiaugsmo!.. Kad tu viena visa suvalgytum, tavo širdelė tikrai neturėtų kuo džiaugtis! Gal ir pilvelį suskaudėtų?! O dabar suskaityk, kiek čia bus džiaugsmo!

²⁹ Kunigaikštis Vytautas nedykinėjo Lietuvos soste. Krūtinę šarvams užgrūdino, O delnus kalavijui.

Šitaip pasidalijusi gauta dovanėle ir iš visų prisirinkusi malonių padėkos žodžių, grįždavau pas Ivinskį, net spindėdama iš džiaugsmo. Grįžusi pas jį, rasdavau, kad Ivinskis savo dalies būdavo nesuvalgęs. Jis tuomet šitaip aiškindavosi:

– Mat, tu net gražesnė pasidarei, tiek savuosius pradžiuginusi... Ir aš noriu tavo dovana su keliais vargšais vaikučiais pasidalyti, kad ir mano širdis pasidžiaugtų.

Menu dar, kaip vieną sykį prisirinko pas mus daug svečių ir susėdo vakarienės valgyti. Ivinskis pats nenuėjo vakarieniauti ir manęs neleido. Jis pasikvietė mane sėstis šalia jo, gretimame kambary, kuriame neleido nė žvakės užžibinti. Parinko sėdėti vietą ties atviromis durimis į valgomąjį, tamsiojo kambario pasieny, iš kur puikiai buvo matyti gražiai apšviestas stalas, gardumynais apkrautas, ir puošnūs svečiai. Iš ten skardėjo linksmos kalbos ir juokas, o Ivinskis ilgą laiką man nepratarė nė vieno žodžio. Man ėmė darytis liūdna: kam mokytojas sugalvojo man tokią bausmę? Rodosi, visuomet klausydavau, ką tik jis man liepdavo daryti. Niekuomet nesubarė. O dabar? Ir taip ilgai ilgai, kaip man rodėsi, vargina mane... Kai jau labai atsibodo taip ramiai sėdėti ir žiūrėti, kaip aplink stalą šviesiame kambary susėdę valgo ir linksminasi, išgirdau Ivinskį mane klausiant:

– Kur tau maloniau būtų dabar sėdėti: ar čia su manim, ar ten, su svečiais užstalėj?

Nė akimirksnio neabejodama, susukau:

– Žinoma, kad su tais, kur šviesu ir linksma!

Tuomet Ivinskis taip gražiai ir nuoširdžiai ėmė mane graudenti: jei aš nebūsianti dora, jei nesistengianti kiekvienam žmogui daryti gera, kiekviename, kad ir vargingiausiam, matyti artimą, brolių – to paties Dievo, kaip ir aš, sutvertą brolių, tuomet mirus niekuomet neregėsianti Dievo ir jį gaubiančios dangiškos šviesos ir per amžių amžius skęsianti tamsybėse, dar tamsesnėse, kaip dabar čia su juo... Juk aš žinanti gerai, kad kiekvienam žmogui neilgai skirta gyventi. Aš gyvenanti prie bažnyčios, tai savo akimis matanti, kaip dažnai numirėliai laidojami, o dažnai visai jaunučiai, kaip varpai liūdnai gaudžią, lydint juos į kapus. Bet niekas negalėsias padėti, jei žmogus nesistengsias savo sieloje išlaikyti dangiško skaistumo... Tas niekuomet neregėsias dangiškos šviesybės, kur eisias kitais keliais.

Tokia Ivinskio kalba ir nuoširdumas taip mane tada sujaukino, kad iki žilos senatvės, kurią prigyvenau, man neišnyko iš atminties nei mano pirmojo mokytojo paveikslas, nei jo pamokos.

Nereikia nė sakyti, kaip buvo sunku atsisveikinti su savo mokytoju... Slinko metai, o aš vis nesilioviau jo ilgėjusis.

1866 ar 1867 m. Ivinskis buvo pakviestas kunigaikščio Oginskio apsigyventi Žemaitijoje (iš ten jis buvo ir kilęs), Plungėje³⁰, kunigaikščio rūmuose, kur jam buvo duodamas visas išlaikymas, kad senelis galėtų be rūpesčio darbuotis. Sudegus per gaisrą tiems rūmams, kiek teko girdėti, žuvo ugny visi Ivinskio raštai ir rinkiniai.

Laurynas Ivinskis, *Raštai*, sudarė Regina Mikšytė, Vilnius: Vaga, 1995, p. 516–528, 531–544, 575–578.

³⁰ Paskyrus pensiją, 1866 m. L. Ivinskis grįžo į Joniškėlį. 1868 m. jį pasikvietė Oginskiai į Rietavą. 1869–1871 m., A. Roennės pakviestas, gyveno Renave (7 km nuo Sedos).